

Julia Włodarczyk

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

BANKOWOŚĆ ISLAMSKA I BANKOWOŚĆ KONWENCJONALNA – – PRÓBA PORÓWNANIA

Wprowadzenie

Globalny kryzys finansowy przyczynił się do wzrostu zainteresowania funkcjonowaniem banków oraz rynków finansowych, korzyściami i kosztami ich regulacji (związanymi np. z ryzykiem nadużycia ze strony instytucji finansowych działających na szkodę swoją, swoich klientów czy osób trzecich), jak również związkiem między bankowością islamską i konwencjonalną oraz stabilnością systemu finansowego. Wydawać by się mogło, że dynamiczny rozwój bankowości islamskiej, zasadzającej się na fundamentach moralnych może mieć pozytywny, łagodzący wpływ na zjawiska gospodarcze w skali świata. Okazuje się jednak, że kwestia wzajemnych relacji między islamskim oraz konwencjonalnym systemem bankowym jest bardziej złożona.

Celem opracowania jest przedstawienie specyfiki funkcjonowania banków islamskich oraz dokonanie próby porównania banków islamskich i konwencjonalnych w ostatnich latach, a także wskazanie perspektyw rozwoju obu rodzajów działalności bankowej.

Istota bankowości islamskiej

Bankowość islamska stanowi praktyczne zastosowanie zasad ekonomii islamskiej, stanowiącej z założenia kompletny system sprawiedliwości społecznej i ekonomicznej, który próbuje łączyć efektywność kapitalizmu, odpowiedzialność socjalizmu oraz przestrzeganie prawa koranicznego. Islam sprzeciwia się niesprawiedliwości społecznej i wyzyskowi – jego sercem jest współpraca i pomaganie innym. Istotna jest wolność jednostki do produkcji i tworzenia bo-

gactwa, ale po zaspokojeniu potrzeb podstawowych ostateczne cele związane z zarobkowaniem i wydatkowaniem środków pieniężnych powinny mieć charakter moralny i duchowy. Niedopuszczalne są więc spekulacja, tezauryzacja, monopolizacja w zakresie szkodliwym dla społeczeństwa czy też zmywy producentów i pośredników. Innymi słowy, islamski system gospodarczy ma charakter hybrydowy, ponieważ łączy poszanowanie podstawowych instytucji rynkowych (takich jak własność prywatna) z zakazami i nakazami o podłożu religijnym¹. Mimo że banki islamskie – jako pośrednicy – spełniają takie same funkcje, jak banki konwencjonalne, ich cechą wyróżniającą jest zobowiązanie do wyrzeczenia się wszelkiej działalności noszącej znamiona lichwy. Ponadto, banki islamskie charakteryzują się odmiennością celów (banki konwencjonalne dążą przede wszystkim do maksymalizacji zysku, natomiast banki islamskie dążą jednocześnie do pomnożenia majątku swoich klientów)².

Warto odnotować, że dynamiczny rozwój bankowości islamskiej, datujący się od lat 70. XX w., miał istotny związek z rosnącymi cenami ropy naftowej, które pozwoliły krajom muzułmańskim eksportującym ropę na zgromadzenie nadwyżek finansowych oraz stworzenie własnych instytucji finansowych, odmiennych od wzorców zachodnich³.

Bankowość islamska opiera się na następujących zakazach:

- Riba – oznacza, że niedopuszczalne jest osiągnięcie niewypracowanych zysków (w tym procentu). Jednostka gospodarująca nie może uzyskać wynagrodzenia, jeżeli nie ponosi ryzyka (dotyczy to zarówno pracy, jak i kapitału). Konwencjonalne finansowanie opiera się na długu (pożyczkodawca odzyskuje kapitał i otrzymuje odsetki jako wynagrodzenie za rezygnację z płynności, a jeśli pojawi się strata, traci tylko pożyczkobiorca), natomiast finansowanie zgodne z islamem opiera się na współpracy (pożyczkodawca odzyskuje kapitał i ustalony wcześniej ułamek zysków, przy czym niezależnie od wyniku pożyczkobiorca nie ponosi strat finansowych, ponieważ i tak traci czas i energię, a nie uzyskuje wynagrodzenia za swój wysiłek). Procent jest niesprawiedliwy nie tylko dla pożyczkobiorców, ale i dla pożyczkodawców (np. w sytuacji, gdy stopa procentowa jest niższa niż stopa inflacji).
- Gharar – oznacza, że niedozwolone jest zawieranie transakcji opartych na niewiedzy lub nadmiernej niepewności. Z tego zakazu wynika m.in. niedo-

¹ J. Pietrucha, Inne współczesne systemy hybrydowe, w: Systemy gospodarcze. Powstanie i rozwój, red. S. Swadźba, Uniwersytet Ekonomiczny, Katowice 2010, s. 191.

² M. Al-Kabir, Istota działalności banków islamskich, „Banki i Kredyt” 2000, nr 6, s. 48.

³ C. Tripp, Islam and the Moral Economy. The Challenge of Capitalism, Cambridge University Press, Cambridge, New York 2006, p. 134.

puszczalność sprzedaży aktywów, które nie znajdują się w posiadaniu sprzedającego.

- Maysir (powiązany z zakazem gharar) – jest tożsamy z zakazem uczestnictwa w grach losowych (nie dotyczy ryzyka podejmowanego przez przedsiębiorcę). W interpretacji islamskiej hazard wiąże się m.in. z tym, że jedna strona zyskuje kosztem drugiej, podczas gdy handel prowadzi do wyników korzystnych dla obu stron transakcji⁴.

Powyższe ograniczenia oraz przepisy religijne definiują idealnotypiczne cechy bankowości islamskiej, do których należą przede wszystkim:

- stosowanie współdziałania banku w zyskach zamiast procentu (profit and loss sharing – PLS),
- akcentowanie zyskowości projektu, a nie zdolności kredytowej, silniejsze powiązanie sektora finansowego i sfery realnej (ograniczenie spekulacji),
- stosowanie zasad moralnych (banki nie mogą finansować działalności zakazanej przez islam lub szkodliwej dla społeczeństwa)⁵.

Uwzględniając powyższą charakterystykę można dokonać próby zestawienia cech specyficznych dla bankowości islamskiej i konwencjonalnej (tab. 1).

Tabela 1

Porównanie podstawowych cech modelu bankowości islamskiej
oraz bankowości konwencjonalnej

Bankowość islamska	Bankowość konwencjonalna
Odpowiedzialność społeczna	Indywidualizm
Brak oprocentowania	Oprocentowanie
Pośrednictwo oparte na aktywach (asset-based intermediation)	Pośrednictwo oparte na długu (debt-based intermediation)
Dzielenie ryzyka (profit and loss sharing)	Transfer ryzyka
Nacisk na zyskowość inwestycji	Nacisk na zabezpieczenie i zdolność kredytową
Finansowanie kredytów przez depozyty	Finansowanie kredytów przez pożyczki na rynku hurtowym
Wyższe koszty związane z poszukiwaniem najbardziej zyskownych przedsięwzięć	Niższe koszty związane z poszukiwaniem najbardziej zyskownych przedsięwzięć
Nie można sprzedawać czegoś, czego się nie posiada	Można sprzedać prawie wszystko (w tym instrumenty pochodne)

⁴ J. Karwowski, Uwagi na temat bankowości islamskiej, „Bank i Kredyt” 2005, nr 9, s. 67-68.

⁵ Ibid., s. 68.

cd. tabeli 1

Więszy związek ze sferą realną gospodarki	Mniejszy związek ze sferą realną gospodarki
Obecność w krajach rozwijających się	Obecność w krajach rozwiniętych
Dynamiczny wzrost aktywów	Osiągnięcie znacznie większych aktywów
Bank występuje głównie jako handlarz	Bank występuje głównie jako pożyczkodawca
Celem działania banków jest nie tylko zysk, ale i pomnożenie majątku klientów	Celem działania jest maksymalizacja zysku przez bank
Banki określane jako za duże, żeby je ignorować (too big to be ignored)	Banki określane jako za duże, żeby je zdyscyplinować albo za duże, żeby upaść (too big to discipline, too big to fail)

Islam dostrzega potrzebę pośrednictwa finansowego, ale zastrzega, że odsetki nie powinny być narzędziem realizacji usług tego typu, tym bardziej, że pieniądź nie jest towarem. Poza tym ryzyko związane z działalnością gospodarczą należy dzielić, a nie sprzedawać.

Funkcjonowanie banków islamskich oraz konwencjonalnych w warunkach kryzysu

Pomimo odmiennych cech modelowych bankowości islamskiej oraz konwencjonalnej okazuje się, że różnice w rzeczywistym funkcjonowaniu banków islamskich i konwencjonalnych są zazwyczaj statystycznie nieistotne. Niejednoznaczny wydzźwięk mają zarówno różnorodne raporty⁶, jak i bardziej szczegółowe badania empiryczne poświęcone funkcjonowaniu banków islamskich (tab. 2).

Tabela 2

Porównanie banków islamskich i konwencjonalnych – wybrane badania empiryczne

Badanie empiryczne	Ważniejsze wnioski
Czerniak 2010	Funkcjonowanie banków islamskich oraz konwencjonalnych nie wykazuje znaczących różnic: 1) nie występują statystycznie istotne różnice w średnich oraz w wariancjach stóp zwrotu pomiędzy indeksami islamskimi a indeksami globalnymi 2) banki islamskie w Malezji cechowały się istotnie wyższym odsetkiem kredytów zagrożonych niż konwencjonalne 3) brak statystycznie istotnych różnic między poziomem zaufania do banków islamskich i konwencjonalnych

⁶ Por. np. The World Islamic Banking Competitiveness Report. A Brave New World of Sustainable Growth, Ernst & Young 2011-2012.

cd. tabeli 2

Hasan, Dridi 2010	W 2008 r. banki islamskie miały wyższe zyski niż banki konwencjonalne, ale w 2009 r. (kiedy kryzys dotknął realnej sfery gospodarki i kiedy ujawniły się skutki gorszego zarządzania ryzykiem) sytuacja uległa odwróceniu na korzyść banków konwencjonalnych. Poza tym w latach 2008-2009 wzrost wolumenu kredytów oraz aktywów był większy w bankach islamskich, które zazwyczaj też cechowały się wyższymi ratingami
Krasicka, Nowak 2012	Przed kryzysem w Malezji banki islamskie miały przeważnie więcej kapitału i były bardziej zyskowne niż banki konwencjonalne, ale występujące różnice między nimi wyraźnie zmniejszyły się w wyniku globalnego kryzysu finansowego

W badaniach Hasan, Dridi 2010 uwzględniono banki z następujących krajów: Arabia Saudyjska, Bahrajn, Jordania, Katar, Kuwejt, Malezja, Turcja, Zjednoczone Emiraty Arabskie.

Źródło: A. Czerniak, Symptomy kryzysu globalnego a etyka gospodarcza religii światowych. Analiza porównawcza bankowości islamskiej i bankowości klasycznej w kontekście kryzysu finansowego, badania własne, SGH, Warszawa 2010; Idem, Różnice pomiędzy bankowością klasyczną a bankowością islamską w kontekście światowego kryzysu finansowego, w: Społeczno-kulturowe uwarunkowania funkcjonowania rynków i przedsiębiorstw, Studia Ekonomiczne nr 70, red. I. Ostoj, S. Swadźba, Uniwersytet Ekonomiczny, Katowice 2011; M. Hasan, J. Dridi, The Effects of the Global Crisis on Islamic and Conventional Banks: A Comparative Study, IMF Working Paper No. WP/10/201, 2010; O. Krasicka, S. Nowak, What's in It for Me? A Primer on Differences between Islamic and Conventional Finance in Malaysia, IMF Working Paper No. WP/12/151, 2012.

Wydawać by się mogło, że niewielkie (i statystycznie nieistotne) różnice w wynikach osiąganych przez banki islamskie i banki konwencjonalne mogą być oznaką konwergencji obu modeli bankowości lub braku istotnych źródeł przewagi banków islamskich. Jednakże bezpośrednie porównanie wyników banków islamskich i konwencjonalnych w skali globalnej jest – przynajmniej na razie – w zasadzie niemożliwe. W badaniach nie uwzględnia się odmiennych skutków kryzysu w poszczególnych krajach świata (nie tylko w poszczególnych latach, ale i w ujęciu skumulowanym). Większość badań empirycznych koncentruje się na stosunkowo niewielkiej liczbie banków (zarówno islamskich, jak i konwencjonalnych) oraz niewielkiej liczbie krajów, a często wyłącznie na danych z Malezji, która ma dobrze rozwinięty dualny system bankowy. Ponadto, kontrowersje może budzić dobór niektórych wskaźników (np. oparcie porównania banków islamskich i konwencjonalnych na ogólnej konstrukcji islamskich i globalnych indeksów giełdowych). Nie należy przy tym zapominać, że zyski, koszty czy aktywa nie mogą być postrzegane jako wyłączne determinanty efektywności banków islamskich, natomiast w modelach ekonometrycznych zasadniczo nie uwzględnia się wpływu banków islamskich na dobrobyt społeczny⁷. Pojawia się więc pytanie: jak można pogodzić ewentualne rozbieżności między ekonomicznymi i społecznymi funkcjami

⁷ Z. Hasan, Islamic finance: Structure-objective mismatch and its consequences, MPRA Paper 2010, No. 21536, p. 10.

banków islamskich, jeżeli mają one konkurować na równi z bankami konwencjonalnymi i być oceniane poprzez te same kryteria?⁸.

Poza tym można mieć wątpliwości, czy jakiegokolwiek bezpośrednio porównania banków islamskich i konwencjonalnych mają sens, jeżeli łączne aktywa banków islamskich sięgają zaledwie jednego procenta aktywów globalnych, a aktywa największego banku islamskiego w 2010 r. były przeszło 54-krotnie niższe niż aktywa największego banku konwencjonalnego⁹ (tab. 3).

Tabela 3

Największe banki islamskie i konwencjonalne w 2010 r. pod względem aktywów

Lp.	Bank islamski	Kraj	Aktywa (mld USD)	Lp.	Bank konwencjonalny	Kraj	Aktywa (mld USD)
1.	Al-Rajhi Group	Arabia Saudyjska	49,2	1.	BNP Paribas	Francja	2674,6
2.	Kuwait Finance House	Kuwejt	43,7	2.	Deutsche Bank	Niemcy	2551,3
3.	Dubai Islamic Bank	Dubaj	24,5	3.	HSBC Holdings	Wielka Brytania	2454,7
4.	Abu Dhabi Islamic Bank	Abu Dhabi	20,5	4.	Barclays PLC	Wielka Brytania	2325,7
5.	Al-Baraka Group	Bahrajn	15,8	5.	Royal Bank of Scotland Group	Wielka Brytania	2267,9
6.	Qatar Islamic Bank	Katar	14,2	6.	Bank of America	USA	2264,9
7.	Al-Rayyan	Katar	9,5	7.	Mitsubishi UFJ Financial Group	Japonia	2158,5
8.	Emirates Islamic Bank	Zjednoczone Emiraty Arabskie	8,9	8.	Credit Agricole SA	Francja	2133,0
9.	Al-Jazirah	Arabia Saudyjska	8,8	9.	JPMorgan Chase	USA	2117,6
10.	Al-Ahli United Bank	Kuwejt	8,5	10.	Industrial & Commercial Bank of China	Chiny	2040,7

Źródło: <http://www.emirates247.com>, <http://www.relbanks.com>

Można zauważyć, że zaprezentowane w tab. 3 aktywa największych banków islamskich i konwencjonalnych są w zasadzie nieporównywalne z punktu widzenia ich siły ekonomicznej. Interesujący jest natomiast fakt, że bank Al-Rajhi w 2010 r. cechował się najwyższym na świecie wskaźnikiem zwrotu z kapitału

⁸ C. Tripp, op. cit., p. 117.

⁹ Dla porównania warto zauważyć, że aktywa największego banku w Polsce – PKO BP, w 2010 r. wyniosły około 57 mld USD i były o kilkanaście procent większe niż aktywa grupy Al-Rajhi, <http://www.pkobp.pl>

własnego (ROE = 23%)¹⁰, a średni wskaźnik obliczony dla tego banku dla lat 2006-2010 wyniósł aż 26%¹¹. Dla porównania, w 2010 r. wskaźnik zwrotu z kapitału własnego dla największego banku konwencjonalnego na świecie (BNP Paribas) wyniósł 12,3%¹², a dla największego banku w Polsce (PKO BP) był równy 14,9%¹³.

Dotychczasowe badania empiryczne nie dowodzą jednoznacznie, czy brak statystycznie istotnych różnic między wynikami banków islamskich i konwencjonalnych w trakcie globalnego kryzysu finansowego oznacza, iż banki te rzeczywiście funkcjonują podobnie, czy relatywna przewaga znajduje się jednak po stronie jednego z dwóch omawianych modeli bankowości.

Banki islamskie i banki konwencjonalne w przyszłości

W najbliższych latach można się spodziewać dalszego dynamicznego wzrostu banków islamskich. Globalne aktywa islamskie w 2015 r. powinny osiągnąć poziom 2 bln USD.

Najważniejszymi determinantami wzrostu znaczenia banków islamskich na rynku globalnym są¹⁴:

- silny popyt w krajach muzułmańskich na produkty zgodne z szariatem,
- rozwój ram instytucjonalno-prawnych bankowości islamskiej,
- wzrost popytu ze strony konwencjonalnych inwestorów (motywy dywersyfikacji)¹⁵,
- zdolność do wypracowania instrumentów odpowiadających potrzebom większości klientów indywidualnych i korporacyjnych.

Poza tym, kryzys zadłużenia w strefie euro przekłada się na rosnące zainteresowanie emisjami sukuk, które stanowią islamski odpowiednik konwencjonalnych obligacji. Wydaje się także, że o ile banki islamskie mogą mieć problemy finansowe, to raczej nie mogą stanowić źródła kryzysu w skali globalnej. Może to rodzić oczekiwania, iż rozwój bankowości islamskiej przyczyni się do większej stabilności finansowej w skali świata. Tymczasem bankowość islamska jest

¹⁰ <http://www.alrajhibank.com>

¹¹ The World Islamic Banking Competitiveness Report..., op. cit., p. 6.

¹² <http://www.bnparibas.com>

¹³ <http://www.pkobp.pl>

¹⁴ M. Hasan, J. Dridi, The Effects of the Global Crisis on Islamic and Conventional Banks: A Comparative Study, IMF Working Paper No. WP/10/201, 2010, p. 5.

¹⁵ Warto zauważyć, że klienci banków islamskich nie muszą być muzułmanami, muszą jedynie akceptować etyczne podstawy działania banków i wartości islamskie.

obecnie w fazie przejściowej. Banki islamskie koncentrują się na nielicznych produktach w znacznej mierze odzwierciedlających charakterystyki produktów konwencjonalnych zarówno pod względem przychodów, jak i ryzyka. Zjawisko to osłabia specyficzny charakter bankowości islamskiej i może narazić system bankowości islamskiej na działanie destabilizujących sił, charakterystycznych dla systemu konwencjonalnego¹⁶.

Istotnym problemem bankowości islamskiej jest brak zgodności co do tego, które instrumenty są zgodne z szariatem, a które nie powinny być stosowane¹⁷. Pewne kontrowersje może też budzić fakt, że zasada dzielenia ryzyka, zysków i strat (PLS), która jest jedną z najważniejszych różnic między instrumentami bankowości islamskiej i bankowości klasycznej w praktyce jest stosowana bardzo rzadko. Poza tym część instrumentów, teoretycznie zgodna z prawem koranicznym, w rzeczywistości opiera się na mechanizmach analogicznych do oprocentowania¹⁸.

Zarysowujący się proces konwergencji obu systemów bankowości ma charakter jednostronny. Bankowość islamska nie wywiera praktycznie żadnego istotnego wpływu na bankowość konwencjonalną, mimo że mogłaby – choćby pośrednio – prowadzić do wzmocnienia aspektów moralnych, etycznych regulacji czy społecznej odpowiedzialności w ramach globalnej architektury finansowej¹⁹. Banki konwencjonalne przejawiają raczej zainteresowanie potencjałem rynkowym krajów islamskich, otwierając np. tzw. okienka islamskie (islamic windows) w swoich filiach.

Jako że banki islamskie powstały znacznie później niż banki konwencjonalne, musiały się dostosować do warunków rynku globalnego (w systemie bankowości islamskiej nie stosowano żadnych form ochrony przypominających narzędzia protekcyjnistyczne wykorzystywane nierzadko w nowo powstałych gałęziach przemysłu) i podjąć konkurencję z bankami konwencjonalnymi, których działalność opiera się na odmiennych standardach. Bankom islamskim znacznie łatwiej – na zasadzie imitacji – stworzyć islamski instrument finansowy na wzór konwencjonalnego, aniżeli wprowadzić instrument całkowicie nowatorski, jednak ciągle wzorowanie na wzorcach konwencjonalnych może być istotną przeszkodą dla rozwoju bankowości islamskiej²⁰. Pojawia się przy tym problem ryzyka moralnego. Skoro praktyki banków konwencjonalnych dopro-

¹⁶ Islamic Finance and Global Financial Stability. IFSB, IDB, IRTI, 2010, p. 37.

¹⁷ Z. Hasan, op. cit., p. 8.

¹⁸ A. Czerniak, Symptomy kryzysu globalnego a etyka gospodarcza religii światowych. Analiza porównawcza bankowości islamskiej i bankowości klasycznej w kontekście kryzysu finansowego, badania własne, SGH, Warszawa 2010, s. 49.

¹⁹ Z. Hasan, op. cit., p. 3-4.

²⁰ Ibid., p. 6-12.

wadzały cały system światowy do kryzysu i stanowiły źródło niekorzystnych zmian w otoczeniu banków islamskich, te ostatnie mogą nie mieć wystarczającej motywacji, żeby funkcjonować w sposób odmienny, bardziej pożądanym ze społecznego punktu widzenia, ale przede wszystkim bardziej kosztowny.

Można się spotkać z poglądem, że współczesna bankowość islamska polega na specyficznym (prawnym) arbitrażu noszącym znamiona pogoni za rentą, podczas gdy powinna opierać się na zasadzie wzajemności, lepiej służącej realizacji celów społecznych i religijnych²¹. Jeżeli istotnie współczesna bankowość islamska stanowiłaby pewną fasadę prawno-terminologiczną (a nie alternatywny system bankowości) oraz specyficzną formę przemocy symbolicznej względem cywilizacji zachodniej²², to w związku z jej dynamicznym rozwojem należałoby się w przyszłości spodziewać nie tyle stabilności finansowej, co niestabilności politycznej, związanej chociażby z radykalizacją islamu.

Podsumowując należy stwierdzić, że dynamiczny rozwój bankowości islamskiej w najbliższych latach może oznaczać postępującą konwergencję bankowości islamskiej i konwencjonalnej, a jednocześnie wewnętrzną dywergencję w ramach bankowości islamskiej, a także może się przyczynić do wzmocnienia procesów o charakterze pozaekonomicznym.

Podsumowanie

W opracowaniu omówiono teoretyczne założenia funkcjonowania banków islamskich, kontrowersje związane z porównywaniem banków islamskich i konwencjonalnych oraz wybrane zjawiska o charakterze ekonomicznym i pozaekonomicznym, które mogą wpływać na kierunek rozwoju bankowości islamskiej. Wskazano na rozdźwięk między teoretycznymi, moralnymi założeniami funkcjonowania bankowości islamskiej a rzeczywistym upodobnianiem się tego modelu bankowości do bankowości konwencjonalnej.

W przyszłości można się spodziewać wzrostu popytu na produkty banków islamskich, zgłaszanego zarówno przez kraje muzułmańskie (ze względu na zgodność z prawem koranicznym), jak i kraje wysoko rozwinięte (ze względu na motyw dywersyfikacji ryzyka i poszukiwania alternatywnych źródeł finansowania).

---

²¹ M.A. El-Gamal, *Islamic Finance. Law, Economics, and Practice*. Cambridge University Press, Cambridge, New York 2006.

²² A. Czerniak, *op. cit.*, s. 49-50.

Nie można jednak oczekiwać, że rozwój bankowości islamskiej będzie istotnym czynnikiem ograniczenia niestabilności światowego systemu finansowego.

Niniejsze opracowanie wpisuje się w głębszy kontekst rozważań dotyczących nie tylko istoty funkcjonowania banków, ale i samego pieniądza, na którym systemy bankowe się opierają. Na przykład, zakaz riba wiąże się z tym, że zgodnie z islamem, pieniądz jest tylko środkiem wymiany i środkiem wyrażania wartości, ale sam nie ma wartości i nie jest wartością samą w sobie. To ludzki wysiłek, inicjatywa, gotowość do ponoszenia ryzyka w działalności gospodarczej są ważniejsze niż pieniądz wykorzystywany do sfinansowania tych przedsięwzięć.

ISLAMIC AND CONVENTIONAL BANKING – COMPARATIVE STUDY

Summary

This paper discusses the most important theoretical foundations of Islamic banking, presents some controversies related to the comparison of the performance of Islamic and conventional banks during the global financial crisis and points out several problems that may influence further development of Islamic banking and its relation to conventional banking.